

УДК 349.3.

Ваганова Ірина Михайлівна
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правового
регулювання економіки
ХНЕУ ім. Семена Кузнеця
Irisha_dn@i.ua

Пільги та компенсації особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Питання визначення правового статусу осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, врегульовано Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [1] та постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 р. № 551 «Деякі питання видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та іншим категоріям громадян» [2].

Відповідно до Закону до постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи належать:

- учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС (категорія 1,2,3) – громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків у зоні відчуження;
- потерпілі від Чорнобильської катастрофи (категорія 1,2,3) – громадяни, які зазнали впливу опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- діти, потерпілі від Чорнобильської катастрофи [1].

Підставами для визначення статусу учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС є період роботи (служби) у зоні відчуження, що підтверджено відповідними документами . Згідно з Порядком учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС посвідчення видаються на підставі одного з таких документів:

- посвідчення про відрядження в зону відчуження;
- військового квитка і довідки командира військової частини або архіву про участь ліквідації наслідків аварії у зоні відчуження;

- довідки про підвищену оплату праці в зоні відчуження (із зазначенням кількості днів і населеного пункту)

Підставою для визначення статусу евакуйованих із зони відчуження, відселених і тих, які самостійно переселилися, відповідно є довідка про евакуацію, відселення, самостійне переселення.

Підставою для визначення статусу потерпілих від Чорнобильської катастрофи, які проживають або працюють на забруднених територіях, є довідка про період проживання, роботи на цих територіях.

Видача довідок про період роботи (служби) по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, а також на територіях радіоактивного забруднення, про заробітну плату за цей період здійснюється підприємствами, установами та організаціями (військкоматами), а про період проживання на територіях радіоактивного забруднення, евакуацію, відселення, самостійне переселення - органами місцевого самоврядування.

Вище зазначені категорії осіб відповідно до Закону мають значний перелік пільг та компенсацій. Зокрема, ватро зосередити увагу на 1 категорії осіб.

Особам, віднесеним до категорії 1 надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

- 1) безплатне придбання ліків за рецептами лікарів;
- 2) безплатне позачергове зубопротезування;
- 3) першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та аптеках;
- 4) позачергове щорічне безплатне забезпечення санаторно-курортними путівками шляхом надання щорічної грошової допомоги для компенсації вартості путівок;
- 5) користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи;
- 6) щорічне медичне обслуговування, диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів, лікування в спеціалізованих стаціонарах;

7) переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, в тому числі при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації, скороченні чисельності або штату працівників, а також на працевлаштування.

8) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу;

9) виплата працюючим особам з інвалідністю допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців підряд або до 5 місяців у календарному році;

10) позачергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загиблих або померлих громадян). Передбаченими цим пунктом пільгами щодо забезпечення житлом громадяни мають право скористатися лише один раз;

11) 50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирної плати, плати за управління багатоквартирними будинками), комунальними послугами (газ, електрична і теплова енергія, водопостачання, водовідведення та інші послуги) у межах середніх норм споживання, передбачених законом, телефоном. Особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню.

У разі проживання у гуртожитку оплата за проживання провадиться у розмірі 50 процентів встановленої плати;

12) передача безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду незалежно від того, чи є зазначена особа наймачем чи членом сім'ї наймача. Зазначена пільга може бути використана один раз;

13) позачергове безоплатне забезпечення автомобілем осіб з інвалідністю I групи незалежно від наявності медичних показань та осіб з інвалідністю II групи за наявності медичних показань для забезпечення автомобілем, відсутності у них протипоказань до керування автомобілем; позачергове пільгове забезпечення автомобілем осіб з інвалідністю II групи за наявності медичних показань та

протипоказань до керування з правом передачі керування автомобілем члену сім'ї. Особи з інвалідністю II групи за відсутності відповідних медичних показань мають право на безоплатне або на пільгових умовах забезпечення автомобілем, а також особи з інвалідністю III групи за наявності медичних показань - на забезпечення автомобілем та відсутності протипоказань до керування ним - на пільгових умовах у порядку загальної черги. Порядок та умови забезпечення автомобілем визначаються Кабінетом Міністрів України;

14) забезпечення продуктами харчування за медичними нормами з обов'язковим прикріпленням до відповідних магазинів за місцем проживання. Зазначеним особам компенсується 50 процентів вартості продуктів харчування за медичними нормами, встановлюваними центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

15) безоплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі, в яких число посадочних місць для пасажирів не більше

16) одержання лікарняного листка на весь період лікування в санаторіях і спеціалізованих лікувальних закладах з урахуванням часу проїзду туди й назад, з виплатою допомоги по державному соціальному страхуванню незалежно від того, ким і за чий рахунок видано путівку;

17) позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості;

18) зі сплати податків, зборів, мита та інших платежів до бюджету відповідно до податкового та митного законодавства;

19) безоплатний проїзд один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним або повітряним, або залізничним, або водним транспортом з правом першочергового придбання квитків;

20) обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку, а також відведення земельних ділянок для ведення особистого підсобного

господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач;

22) використання чергової відпустки у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 робочих днів на рік;

23) позачерговий протягом року вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів для тих, хто потребує поліпшення житлових умов, до кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічного обслуговування, до садівницьких товариств, а також право на позачергове придбання садових будинків або матеріалів для їх будівництва, для індивідуальної забудови. У випадку одержання житла права, передбачені пунктом 10 цієї статті, втрачаються, якщо житлові умови поліпшились настільки, що відпали підстави для надання іншого жилого приміщення.

24) першочергове обслуговування на підприємствах, в установах, організаціях зв'язку, технічного обслуговування і ремонту транспортних засобів, служби побуту, торгівлі, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту;

25) першочергове придбання промислових товарів підвищеного попиту, в тому числі легкового автомобіля, мотоцикла, моторного човна, телевізора, холодильника, меблів, пральної машини, пилососа у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

26) вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою соціальної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України. Особи, які закінчили середні та професійно-технічні заклади освіти з відзнакою (відмінними оцінками), приймаються без екзаменів до державних вищих закладів освіти за

результатами співбесіди. Зазначені особи навчаються в цих закладах освіти за рахунок держави;

27) позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.

28) позачергове встановлення телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;

31) оплата лікарняних листків по тимчасовій непрацездатності особам, які є учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, нараховується за їх бажанням з середнього фактичного заробітку, який вони одержували під час роботи по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, без обмеження двома тарифними ставками або посадовими окладами [1].

Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є одним із пріоритетних напрямів роботи Міністерства соціальної політики.

Сьогодні чисельність осіб, які мають статус постраждалих та мають право на пільги, складає 1 718,1 тис., з них:

181,1 тис. – учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, з них 55,6 тис. – особи з інвалідністю;

1 534,8 тис. – потерпілі від Чорнобильської катастрофи, з них 48,9 тис. – особи з інвалідністю та 322,8 тис. – діти.

Для підвищення рівня соціального забезпечення людей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, з державного бюджету фінансуються відповідні програми. Так, на 2021 рік передбачено 2,57 млрд грн, що на 403,5 млн грн більше порівняно з 2020 роком [3].

Література:

1. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-ХІІ. Дата оновлення 09.08.2019р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>

2. Деякі питання видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та іншим категоріям громадян : Постанова КМУ від 11.07.2018 р. № 551. Дата оновлення 02.12.2020 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2018-%D0%BF#Text>

3. Соціальний захист людей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Офіційний сайт КМУ <https://www.kmu.gov.ua/news/u-2021-roci-na-socialnij-zahist-lyudej-yaki-postrazhdali-vnaslidok-chornobilskoyi-katastrofi-peredbacheno-na-4035-mln-grn-bilshe-nizh-u-2020-roci>